

Cerrahların yüzyılı-6

Prof. Dr. Kazım ERGİN

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Anabilim Dalı, Ankara

Jürgen THORWALD

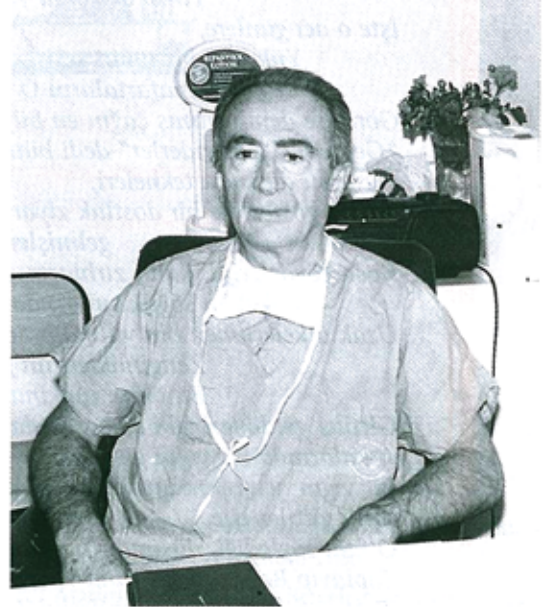
ATEŞ

Sezariyen

Ey Pavia'daki SAN MATTEO- Cerahat ateşinin tipik hastanesi Çürümenin ve cerahatin önlenemez kokuları ile dolu bakımsız koridor ve salonlarıyla ey hastane. Genç İtalyan hanımı Julie Covallini ve cerrah Edoardo Porro'nun hikayesinin unutulmaz sahnesi.

Porro, hikayesini bana bistüriyi bıraktıktan çok uzun yıllar sonra anlattı. Hikaye 1876 yılının 27 nisanında başlıyordu. O gün yirmi beş yaşındaki Julie Covallini ilk çocuğunu dünyaya getirmek için San Matteo'nun eşliğini sürüklenerek geçti. Edoardo Porro o zaman otu üç yaşında 1875'ten beri Pavada doğum profesörü, ciddi zayıf ve solgun yüzlü, gür sakallı bir Padua'lıydı. Kokuşmuş eski hastane salonlarında yıllar boyu çalıştıktan sonra inleyen annelerin ateşeten ölümlerinin bir "tanrı ve tabiat vergisi" olduğunu kabullenmek isteyen bir yapısına sahip olmuştur.

Porro ve asistanlarının Julia Covallini'ye ilk muayeneyi yaptıkları San Matteo'daki oda yıllar sonra bile öyle çıplak ve duvarlarından kirler dökülen itici bir oda idi. Porro genç kadının korku dolu bakışlarının ona çevrili olduğunu hissetti. Onu şöyle bir yıkadığı çıplak elleri ile muayene etti ve dar ve değişik bir biçimdeki havsalasını ölçtü. Sonra geri çekildi ve rutin olan muayeneleri yapmak için asistanlarına yol verdi. Daha sonra asistanlarıyla odayı terk etti ve onlara teşhislerini sordu. "İleri derecede deforme pelvis, ileri derecede eğik bir darlık"

Prof. Dr. Kazım ERGİN

diye ilk asistan teşhisini bildirdi. Porro: "çocuğun başını aletle parçalayabilmek için pelvis çıkışı yeterli genişlikte değİ. Keza bu hastanede ve bilebildiğim kadar diğer hastanelerde son yıllarda hiç bir annenin sezaryen sonucu ölümden kurtulmadığını düşünürsek sonuç belli. Buna rağmen, ben elbette sezaryen yapacağım. Belki çocuğu kurtarmak mümkün olur".

1876 yılında sezeryan hâlâ yüzyıllardan beri olduğu gibi doğumcuların korkulu rüyası olmağa devam ediyordu ve çok müstesna bazı durumlar dışında her zaman felaket ve ölümlerle sonuçlanıyordu. "Şok" sonucu ölüm "İç kana-

ma" sonucu ölüm ve ilk sırada da "karın zarı iltihabı" sonucu ölüm.

Korkunç ağrılar içinde yavaş yavaş işkence çekerek ölüme giden hamile bir kadının çevresindekilerden birinin, çaresizlik içinde bıçağa sarılıp kadının karnını ve rahmini ilk kez açan birinin kim olduğunu hiç bir tıp tarihçisi söyleyemez.

İlk Roma kralı Sezar'ın anesinin karnı kesilerek dünyaya getirildiğine ilişkin çok şüpheli bir hayat hikayesi vardır. Bundan dolayı "Caesus"; yani "kesilerek dışarı alınan" anlamına çocuğun adını "Sezar" koymuşlar. Bundan sonra da bu ameliye için "Sezarien" deyimini kullanılmıştır. Fakat Sezar'ın bir karın kesisi sonucu doğduğuna ilişkin olan hayat hikayesinde Romalıların sezaryeni bildiğine ve başarı ile kullandıklarına ait bir bilgi bulunmuyor.

Kesin olarak bilinen, ilk zamanlardan orta çağın içine kadar ölü annelerden, karın kesilerek çocuğun canlı çıkmasını sağlamaya yöntemidir. Bu konuda Katolik Kilisesi çok zorlayıcı olmuştur. Katoliklere göre her çocuğun Vaftiz edilmesi için ne gerekiyorsa yapmak zorunluğudur. Buna göre sonuçsuz kalmış doğum ağrılarında ölen bir kadının karnı kesilerek çocuğu çıkarılıp vaftiz edilmeden annenin gömülmesi yasaktır.

Rönesans döneminde yazılmış yazılarda canlı kadınlarda sezaryen yapıldığına ilişkin kayıtlar bulunmaktadır. İlk kez 1581 de Paris'te sezaryene ait bir ders kitabı yayınlanmıştır. Yazarı Savoyen dükünün yara doktoru ve böbrek kesisinin teorisyeni olan François Rousset'tir. Sezaryeni canlı bir kadında tarif eden ve yazan ilk yazardır. Rousset, çok büyük çocuklarda, ikiz hamileliklerde, anne rahminde ölmüş olan çocuklarda yapılacak doğumlarda ve doğum yolunun ileri derecedeki darlıklarında sezaryen yapılmasını önermektedir. "Doğum yolu darlığı" deyimini ilk defa Rousset'te, fakat çok belirsiz ve geniş bir kavram olarak görülmektedir. Rousset karnın sağdan veya soldan bir kesi ile açılmasını önermektedir. Kesinin ağrısının, doğurmakta olanın çekmekte olduğu sonuçsuz ağrı ve ızdıırlar yanında önemsiz olduğunu yazmaktadır. Rahmi kesip, çocuğu ve plasentayı elle kaldırıp çıkardıktan sonra karın duvarını dikiş ve flasterlerle kapatmayı tavsiye etmektedir. Rahimdeki kesinin dikilmemesi gerektiğini çünkü çocuk çıktıktan

sonra rahim kaslarının kasılmalarının çok şiddetli olup yarayı kendiliğinden büzüp kapatacağını açıklamaktadır. Amileyat esnasında kanama olmayacağını çünkü uzun gebelik süresince rahimde bulunan bebeğin anne kanını kendine almış olacağını, geriye kalan kanın da süte dönüşmüş olacağını ileri sürmektedir. Rousset'in kitabı yüzyıllar boyu bir çok hekimler için son çare olarak izlenmiş tek öğretici kitap olmuştur. Fakat bilinmektedir ki, Rousset hiçbir zaman bir kesi yapılırken bile orada bulunmamıştır. Derme çatma anatomik ve fizyolojik tahminleri olan bir teorisyen ve bazı rastlantı istisnalar dışında sonucu daima anne ölümü olan canlı insan üzerindeki sezaryen ameliyatının kanlı oyununun şefi olmuştur.

Fransız yara doktoru Lebas Von Moulleron ilk defa kendini düşünmeye sevkeden bir şey buldu. Sezaryen sonucu ölmüş olan kadınlarda yaptığı otopsilerde Rousset'in iddia ettiği ve ikiyüz yıl boyunca kayıtsız şartsız inanıldığı gibi rahimdeki kesi yarasının rahim kaslarının kuvveti ile kasılıp yaranın kapanıp kapanmadığını araştırdı. Tam tersine o yaralar açık ve duvarlar sallanmakta idi. Bazı vakalarda bu duvardaki damarlardan fışkıran öldürücü kanamalar, dış tarafı tamamen dikilerek kapatılmış karın duvarının örtüsü altında bütün karnı sel gibi doldurmuş ve hastayı birkaç saat içinde öldürmüştü. Fakat daha sık olarak Lebas'ın dikkatini çeken rahimde kesi yarası yoluyla cehaletin karın boşluğuna aktığı ve öldürücü karın zarı iltihabına sebep olduğu vakalar idi. Tıp tarihinde açılmış rahimden meydana gelecek öldürücü infeksiyon tehlikesini ilk defa hissedilen ve rahimdeki kesi yarasını bir dikişle kapamayı deneyen Lebas olmuştur. Fakat bu dikiş sonucu onu yeni bir pürüz bekliyordu. Doğum sonu kontraksiyonlarına dayanabilecek bir dikiş bulamamıştı. Kontraksiyon başlayıp yarayı kuvvetle hareket ettirince onun koyduğu ve basitçe düğümlediği az sayıdaki dikişlerin iplikleri kopmuştu. Yara kenarları yine sallanıp durmaktaydı ve Lebas bu işten vazgeçti.

Edoardo Porro sezaryenin bu hikayesini çok iyi bilmekte idi ve Julie Covalli'nin ona geldiği gün o çoktan ateşli cehaletlenmeler sonucu meydana gelen sayısız ölümlerin rastlantı ve kadere bağlı olduğu inancıyla yetinmeyen cerrahlar arasına katılmış bulunuyordu. Kadınları sezaryenle kurtarmak için yaptığı fakat

öldürücü karın zarı iltihabıyla sonuçlanan ilk denemelerinden beri yıllardır bir açıklama yolu, bir kanun, bir kural arıyordu.

Porro, Lebas'ın eski fikirlerini de etüd etmişti. Ve kendi kendine soruyordu: Lebas haklı değil miydi? Rahimden çocuk çıktıktan sonra kesi yerinin kapatılmadan karın içine bırakılması ve sadece karın duvarının dikilmesini tavsiye eden Rousset gerçekte korkunç bir hataya düşmüyordu mu? Rousset'in kurallaştırdığı ve hemen hemen üçyüz yıl boyunca bütün hekimlerin kabul ettiği, rahim kaslarının yara kenarları sıkıca birbirine bastıracağı tezi korkunç bir hata ihtiva etmiyor muydu?

Yıllar boyu Porro bu soru ve düşünce mekanizmasından bir türlü kurtulamamıştı. Eğer kesi yapılarak açılmış bir rahim ölüm kaynağı ise onun içindeki öldürücü maddelerin karın içine geliş yolu nasıl tıkanabilir? Fakat eğer ölümün geldiği kapının kapanması imkansız ise başka hangi kurtarıcı yol bulunabilir? Bu yol düşüncesi Porro'nun kafasını uzun zamandan beri meşgul etmekte idi. Bu yolu sonuna kadar düşünmek onu daima irkiltmişti. Çünkü bunun arkasından hangi radikal sonucun geleceğini hissediyordu. Fakat bir türlü de bu düşünce peşini bırakmıyordu. Ölümün muhtemel kaynağını kapatmak mümkün olmuyorsa sezariyen bittikten sonra annenin hayatını güveneye almak için tüm rahmi çıkarmak gerekmez miydi?

Aslında böyle bir sonuç korkunç bir şeydi. Çünkü bu ameliyat edilen her kadının bir daha asla tamir edilemeyecek bir sakatlığa düşmesi demekti. Uzun zamandan beri Porro bir karara varmak için kendisiyle mücadele ediyordu. Son çare olarak eski yöntemle sezaryen yapılmış her lohusa kadını ölüm döşeginde gördükçe, bu kararı verme zamanı gittikçe daha yakına gelmekte idi. Ve sonuçta karar vermekten kaçamayacağı bir an mutlaka gelecekti. Öyle bir sınırdaki durmaktaydı ki belki ilerisinde iyi sonuçlu bir istikbal ama belki de bir düşüncenin korkunç yıkılışı ve çevresinin aforozu ile karşılaşacaktı. Porro düşünceleri ve tanrı ile başbaşaydı ve doğumunun başlaması için boşuna bir işaret beklediği üç hafta boyunca da öyle kalmıştı.

21 Mayıs 1876 sabahı bir hemşire Covallini'de ilk ağrıların başladığını bildirdi. Biraz sonra saat onda da asistan su kesesinin patladığını ve

ağrılarda hiçbir artma olma-
boşaldığını bildirdi.

Öğleden sonra saat dörk kırkta bistürisini eline aldı. Covallini, zaman mevcut olan eski, lekeli boya değiştirmiş tahta ameliyat iç çekişlerle derin kloroform bulunuyordu. Porro dört kırk başladı. Ameliyat raporuna da olarak yazdı. O an ileri derecede duvarını kestiği andı. Açılan traksiyonla kasılmış, içinde rahim görünüyordu. Karın duvarı hemen kanamıyordu. Porro rahim kasları gevşedi. Kesinin ve şiddetle kanamağa başladı. manevrayla sağ elini kesitten ra Bu kesilerde daima bıçağın plas kanla dolu beslenme kaynağın mali vardır. Böyle bir kesinin sırasında annenin kanamadan vakaları kim bilmiyor ki.

Porro'nun eli çocuğun önce omuzunu yakaladı. Uzun şeki başı yaraya doğru bastırmağa kesinin üst kısmı daha derin Yırtık yerden bir damar fışkırdı daha çabuk çalışmağa başladı. kolları, vücudu ve bacakları çıkardı, göbek kordonunu kes çocuğunu çıkarıp bekleme hemşireye uzattı. Çocuk solun sağlıklı hayatın ilk belirtisini ve

Porro plasentayı çıkarırken asis üst kısmını birbirine bastırıp mağa çalışıyordu. Fakat kanam fışkırmayı sürdürüyor ve ka akıyordu.

Porro rahimdeki kesi yarasını getirip bastırmağa başladı, am boşunaydı. Yara kenarları açılıy Özellikle kesinin yırtılmış olan fazla kanamakta idi. Asistan bastırması da işi yaramıyordu fışkıрмаğa ve boşalmağa devam

Porro doğruldu. Kanamayı başka ne yapılabilirdi? Yara kuvvetli birbirine çekmek için kenardaki yırtık için imkansız çare kalmıştı: Rahim boynunu k

birlikte sıkıştırmak ve rahime gelen kan akımını boğmak. Fakat bu, bundan sonra atılması gerekli adımın bir önceki aşamasıydı. Kanı çekilmiş ve ölüme terk edilmiş rahmi boynundan kesip çıkarmak gerekecekti. Porro, diğer aletlerin altında duran büyük bir enstüramana bakıyordu. Bu "cintrat modeli" çelik teledn yapılmış bir boğucuydu. Bu çelik şeridin iki ucu bir borudan geçirilmişti ve bu şerit borunun sonundaki bir tutamakla sıkıştırılabiliyordu. Bu şerit ilmek büyük bir damara veya urun köküne konup tutamaktan çekilirse damar veya tümör sıkıca boğulabilirdi. Porro enstrümanı istedi. Aleti elinde tuttuğu an, yapacağı işe artık kesin karar vermişti. Porro çelik ilmeği rahim boyuna taktı ve ani bir hareketle ilmeği çekti. Fakat şerif tutunacak bir yer bulamadığı için ilmek tutmamıştı. Porro ilmeği sol overi de içine alacak şekilde gevşetti. İlmek sıkıştırılınca böylece şeridin tutacak bir yeri olacaktı. Böyle tutunmakla şeridin daha derine kayması önlenecekti. Tutamağı tekrar tekar çekti. Bu sefer ilmek kurtulmadan oturdu. İlmek rahim boynunu ve onun yanından seyreden damarları öyle sıkıca kavradı ki bir saniye içinde rahimden fıskıran ve akan kan durdu.

Porro karbol eriyiği içinde durmakta olan büyük makası istedi. Makası verdiler. Odanın arka tarafında çocuğun çığlıkları gittikçe kuvvetlenip yükselmekte idi. Porro rahim boynunu çelik ilmeğin boğduğu yerin iki santimetre üzerinden kesmeğe başladı. Bir-iki makas darbesi ile rahim sapından ayırdı. Bilinmeyene ilk önemli adım, geri dönülmeyecek şekilde atılmıştı. Asistanlar karın boşluğu içinde birikmiş olan kanı adet olduğu üzere süngerlere emdirerek temizlediler.

Porro uterus sapının sonunu karın insizyonunun dışına çekti. İlmek ve ilmeği sıkıştıran düzenek şimdi karın duvarının üstünde idi ve karnın içine kaçmaması için rahim sapını sıkıca tutmaktaydı. Ayrıca Porro karın duvarını kapamak için koyduğu ilk dikişi de dışarı alınan bu rahim boynu güdüğünden geçirerek tespit etti. Porro yara kenarlarına ardı ardına gümüş tel dikişler koyuyor ve uçlarını büküyordu. Sonunda dikiş bitti, yara üzerine flaster ve kapama koydu. En sonunda da kaymasın diye ilmek boğucuyu flasterlerle karın duvarına ve sağ bacağı yapıştırarak tespit etti. 21 Mayıs ile 10 Haziran 1876 arasındaki günlerde Porro hastanın durumu ve gidişi üzerine geniş ve dikkatli

bir protokol tuttu. Onun bu notları beklemenin, korkunun ümitlerin, hayal kırıklıklarının ve yeniden ümitlerin tanığıydı. Daha ameliyat akşamı ve gecesi Julie Covalini karında sıcaklık ve yanmadan şikayet etmeğe başladı. Kusuyordu. Acaba bu kusmalar nakroz kusmalarımıydı, yoksa bir karın zarı ihtihabının belirtileri miydi? 22 Mayıs sabahı ateş 39 dereceyi buldu, akşam termometre 40 dereceyi gösteriyordu. Alt karındaki ağrıları arttı. Porro, pansumanı değiştirdi. Çünkü rahim sapı, ilmekten kurtulabilir ve karın boşluğuna kayabilirdi. Ondan korkuyordu. Fakat pansumanı açtığına sadece ilmeğin biraz gevşemiş olduğunu farketti ve çekerek biraz daha sıkıştırdı. Rahim sapı boğum yerinin üst tarafında, yani karnın dışında cerahatlenme izleri gösteriyordu. Bundan sonra Porro günde iki kere sargıyı değiştiriyordu. Zira sap yine de ilmekten kurtulup içeri kaçabilir ve cerahatlenmenin kaynağı olur düşüncesi onu hep kovalamakta idi. Daha sonraki günler ateş 40 dereceyi de aştı. Hasta huzursuz ve sayıklamakta idi.

Porro ümit ve ümitsizlik arasında gidip geliyordu. Genel durum tablosu tıpkı Sezaryenlere özgü ölümcül gidiş gibi görünüyordu. Fakat pansuman değiştirmeler her seferinde Porro'da yeni ümitler uyandırıyor. Yara bölgesinde çok hafif bir cerahatlenmenin dışında endişe verici bir şey bulunmuyordu. Dış yara iyileşiyordu. Karın dışında bulunan rahim sapının ilmeğin üstündeki kısmı nekroze olup düştü. İlmek boğucu alet çıkarıldı. Karın içindeki bir drenaj tüpü hemen hemen karından birşey gelmediğini gösteriyordu. 27 Mayıs'ta en alttaki üç gümüş tel alındı. 30 Mayıs'ta karın içi dreni, daha küçük bir drenle değiştirildi. Fakat bütün bunlar bir yanılma mı idi?

Hasta ateşler içinde yanıyordu. 1 Haziran gecesi ateşi 40.4'e kadar çıktı. Kalp iflasa doğru gidiyordu. Porro gece de hastanın başındaydı. Sessizdi ve başını bembeyaz olmuş ellerine dayamış bekliyordu. İşlemiş olduğu sakat bırakıcı ameliyatın gerekliliğine ilişkin şüpheye düşmüştü ve İtalya'da kiliselerin bütün tutucu gücünün ağır basacağını, sonucun kendisini mahvedeceğini düşünüyordu. Hastanın başında sabaha kadar nöbet tuttu. Hastanın ateşine baktı, inanamayıp yeniden baktı.

Mucizeye inanmak istemiyordu. Fakat bu mucize inkar edilebilecek gibi değildi. Ateş

düşüyordu. O günden başlayarak da düzenli olarak düşmeğe devam etti ve 8 Haziran'da tamamen normale inmişti. Julie Covallini ilk kez çevresine ve çocuğuna ilgi göstermeye başladı. 11 Haziran'da yeniden bir ateş nöbetine tutuldu. Karın alt bölgesinde ve pelviste şiddetli ağrıları vardı. Acele çağrılan Porro, yeniden şüpheler içine gömüldü. Ameliyat sırasında ölüme asıl neden olacak odağı ortadan kaldırdığından, ama temiz olmayan elleri ve aletleriyle infeksiyon etkenlerini içeri taşıdığından, elbette habersizdi. Sonra 23 Haziran geldi. Ameliyattan sonra otuzüçüncü günde Julie Covallini'nin birden bire ateşi düştü.

O gün öğle üzeri Porro onu ilk defa yatağından kalmış gördü. Çocuğu kucaklarında ve ağrısız olarak öteye beriye dolaştığını görünce başarısının emniyetini ilk kez duydu. Bir gün sonra tekrar bir ateşli nöks oldu ama daha hafif bir şekilde idi. Porro bu ateşi ameliyata değil, Pavia'nın bataklık havasına bağladı. 1 Temmuz'da nekahatteki hastasını Mailan'a gönderdi. Orada ateş hızla kayboldu. Porro iki hafta sonra, yani ameliyatın ellidördüncü günü hastasını ziyarete gidince onun bir çocuk gibi zahmetsiz yürüdüğünü hoplayıp zıpladığını gördü. Ameliyatını 1876 yazında bir bildiri ile yayınladı: "Della Amputazione utero-ovario come complemento del taglio cesareo"

Bu bildiri bana ulaştığında Şikago'ya henüz gelmiştim ve olayın Avrupa'dan gelen yankılarına biraz da şaşırarak tanık oldum. İlk yankı Viyana'dandı. Viyanalı doğumcular Porro'nun ameliyatının haberini bir çözüm olarak selamlıyorlardı. Bu ameliyatın sakat bırakan karakteri, ona damgasını vuran hayat

kurtarıcı gücü karşısında Yöntem neredeyse bir gece içinde hastanelerine, "Porro usulü" olarak girdi. Bir kaç ay içinde önce Almanya'nın hemen hemen bütün doğum hastanelerinde, kısa bir süre bütün Avrupa'da ve ta Rusya'ya kadar Porro yöntemi sezaryen, yani sezaryen çıkarılması ile birlikte sezaryen başladı.

İlk defadır ki, o zamana kadar yaptıkları bütün vakaların kaybolmasından bundan sonra birkaç annenin bildirmeye başladılar. İlk defa bütün hekimleri ürküten "zehirli yatağı" kötü ününü kaybetmişti. Porro'nun yaptığı ilk 134 sezaryen oranı %56 olan bu ölüm oranı mutlu bir armağan anlamına gelirdi.

Fakat benim büyük şaşkınlığıma nedeni vardı. Porro'nun ameliyatı kadar olduğum zaman bu bana bir başarı içinde renksiz bir tablo olarak Glasgow'da Joseph Lister'in yaptığı doğumuna tanık olmuştum. Ateşi ile öteki yara hastalıklarının kadar sırları olmadığını görmüştüm. Eski hastanesi Pavia'ya bu yerden ancak zerrelere ulaşmıştı.

Porro'nun radikal ameliyatını benim ve gönül rahatlığı ile uygulayan Lister'in cerrahiye gösterdiği yetenek yaşamaktaydılar. Bu yol öldürücü önüne gerilmiş en büyük perdeydi. Bu korkunç dönemden onları kurtaran bir yoldu.